На вічну пам'ять
Максиму Рильському

1

Немов тремтіння зляканих осик,
Що затуляють листям сиві очі,
Коли сокири сплющений язик
В щелепах пил прицмокне на обочі,

Немов жіночий відчайдушний крик,
Що кличе порятунку серед ночі,
Немов червоної гадюки сик,
Що в серці загніздилась, як у клоччі,

Ношу в собі я найтемнющу вість,
Що з київських примчала передмість,
Постукала у двері спозарана...

Виходжу з хати й чую вже здаля —
Голосить в Голосієві земля:
Ой синку мій, велика в мене рана...

2

Не плачте, Ярославно, їде князь —
Тепер його вже не беруться стріли.
Лакузи Кончакові подуріли,
Перед полоненим упали в грязь.

Обличчя в нього тільки помарніле —
Не легкома доріженька далась.
Від іскри із підкови зайнялась,
І коні, ведучи вогонь, летіли.

Дивіться, Ярославно, на щитах
Його несуть хоробрі побратими,
Та ви лише скажіть йому: Максиме!..

І він прокинеться, як вічний птах,
Із попелу сивин своїх воскресне,
Щоб знову вам життя віддати чесне.

3

Він дні свої, як сосни злотокорі,
Для нив будущики спалив дотла.
Його душа у слово перейшла,
Повставши в працьовитій непокорі.

Та коли він востаннє з-за стола
Підвівся в першій і смертельній зморі,
Гули не пізнані ще нами зорі
В згасаючому всесвіті чола.

На скелях болю в чорній порожнечі
Вони померли... І його труна
Нам обривала руки молодечі.

Від мертвих сонць така була вона,
Що й тінь її врізалася у плечі
І гнула нас, як брила кам'яна.

4

Залізний нелинь чорними руками
Давив у нетрях туч, немов гаддя,
Палючі блискавиці все життя,
Згораючи над юними дубками.

У нього переймаючи знаття,
Вони росли й міцнішали з роками,
А з нього листя падало зірками
Від радості за їхнє майбуття.

Вогненні ручаї текли по ньому,
Клекочучи, шугали у траву,
Аж доки серце із грудей старому

Не вижорнали — в темінь грозову.
Та він і мертвий береже від грому
Свою родину, в зелені живу!

5

Була у нього усмішка дитяти —
Блакиті української тепло.
Любов'ю серце зроджене було,
Як пісня — чесне, як бджола — завзяте.

І сивокриле, зжурене чоло
У сяєві Франкової посвяти.
І, панською сокирою потяте,
Ім'я Залізнякове в нім жило.

Лиш кольору очей не передам,
Що світ у слові залишили нам,
Де з подиву і гордості горів я;

Його, як ластівки у небі слід,
Червонокровий не пійма граніт,
Ні мармур, що слабий на білокрів'я...

6

Стояв і плакав я коло труни

Максима Рильського в печалі темній.
І сам себе у марноті нікчемній
Побачив із його височини.

І сам собі я говорив: збагни,
Що смерть іде по стежці потаємній,
Щоб мозок твій перетворити в кремній,
А кість — у пневматичність бузини.

Безсмертя виростає не з могили,
Воно встає з колиски до вікна —
В житті його велика таїна.

Благослови свої життєві сили,
Щоб так, як він, свою верстати путь,
А помирати можна вже як-будь.

7

Він вийшов з хати в млисте передрання,
Зачувши, як гуде мисливський ріг
Далеких друзів... До дітей своїх
Не повернувся досі з полювання.

Чи заманила чорноока ланя
Його туди, звідкіль нема доріг,
І досі він шукає мовчки їх,
Соромлячись безсилого волання?

Ні! Він стріляв драпіжників-вовків
І спить тепер у курені з вінків
Так тихо, ніби Україна сниться.

Дерева бовваніють навкруги
В тумані надвечір'я, мов стоги,-
Між ними ходить слави олениця.

8

Колись мій батечко учив мене,
Як за столом тримати гарно ложку.
Я, слава богу, вивчився потрошку,
Хоч діло це (не смійтеся!) складне.

Один бере ту ложку, мов Явдошку
За руку, і викручує, і мне,
А другий візьме, як смичок,— і тне,
А третій допаде — як в морі дошку.

Навчіть перо тримати, друже мій,
До спазм, до зомлівання, до каліцтва,
Щоб видати всю силу чоловіцтва...

А там його в запеклості німій
Прив'язувать мотуззям до зап'ястя,
Писати і писати, доки вдасться.

9

Я голос чув його в сумному залі:
"Поети! Смерть не служниця! Не ждіть,
Що з ваших книг обдмуха пил століть,
І вам начистить ордени й медалі,

І підоллє епітети зів'ялі
Підхлібників старих, що навдогідь
Вам золотом назвали вашу мідь,
А стежечку — стрілою магістралі!

Вона повзе, як ворог, з темноти;
Якщо з мечем назустріч їй не йти —
Життя від вас тікатиме, як обрій!

Той смерть свою навіки поборов,
Хто на її ненависть мав любов,
Хто рівня їй, але у силі добрій!"

10

Любити свій народ і в тій любові
Ходити, наче кінь у хомуті,-
Дарма що день у день гризе до крові,
Здуває горб на гордому хребті.

Не скаржитись на пужална грабові,
Ні на шляхи безводні і круті,
В драбиняку тягнути густоброві
Снопи надій на паски золоті.

Не оглядатися в сумній тривозі —
Хоч би й півсвіту склали на гарбу
І вигнули в зеніт рубель на возі,

Копитами впиратися в журбу —
І не розбити бджілоньку слабу,
Що впала в дощ і сохне на дорозі.

11

Стоять вінки червоні, як щити,
І він лежить, як воїн у зброярні.
Чи рани ті незримі і безкарні,
Що він їх мусив у душі нести?

У варті біля нього став і ти,
Як біля сонця чорний гніт ліхтарні.
Ти віршики пописував бездарні
І геніальні наклепи-листи.

Падлючності й страху брудний байстрюче,
Йому ти серце пробивав могуче
І виливав на нього власну гидь...

Але твоя вже вибила година,
І мимоволі добра ця людина
Тобі своїм безсмертям відомстить!

12

Учіться в нього, юні гранослови,
В незграбній брилі думки віднайти
Ясні і вперті лінії плити,
Придатної для вічної будови,

Приєднувати геніїв світи
До володінь Тарасової мови;
Коли ж похвал насунуться димове,
Від їх трутизни очі берегти!

Шануйте коми кожної пір'їну
В розкриллях білих ста його томів,
Що піднімали з урвищ Україну.

Він так її любив і розумів,
Що не загубиться у пітьмі тліну
І на світанку вернеться домів.

13

Моя душа в розколинах, мов скеля,

Тумани смутку сплять на дні проваль.
Та сходить сонце і ясніє даль —
Виходжу з туги, наче з підземелля.

Не перетре піском своїм пустеля
Моєї мови голубий кришталь.
Перероста в граніт м'яка печаль,
З путі зникає постать Азазеля.

Тікає дух пустиш... Я іду,
Хоч він мені будує на біду
Високі — до небес — перегороди...

Веди мене, дорого правоти,
Як не мені, дай іншому дійти
На тихі зорі і на ясні води.

14

Він не робив з пера громовідводу
І не осліп в обіймах блискавиць.
Його не бачили лежачим ниць —
Хіба тоді, як пив з потоку воду.

Він України мав чарівну вроду,
Носив її наймення гордолиць.
Він виріс від суниць аж до зірниць,
Великий гранослов свого народу.

Йому призначено і далі йти
Через усі весілля наші й тризни,
Через любові нашої мости,

Що не бояться толу, ні гнилизни,
В сивинах сонце нинішнє нести
В майбутнє сонце нашої Вітчизни.

15

В його житті ще раз вони страждали,
Ще раз пройшли чистилище вигнань,
І їх поем щонайтонкішу грань
Він в українські переніс кристали.

На мить вони в липневу ранню рань
Покинули високі п'єдестали,
В почесній варті біля нього стали,
І плечі їх здригались від ридань.

Та він із ними перейде межу,
Де не питають паспорта, ні мита —
Пускають правду, завертають лжу...

Світитиме народам із пітьми
Зоря Максима Рильського, умита
Міцкевича і Пушкіна слізьми.

1967